

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

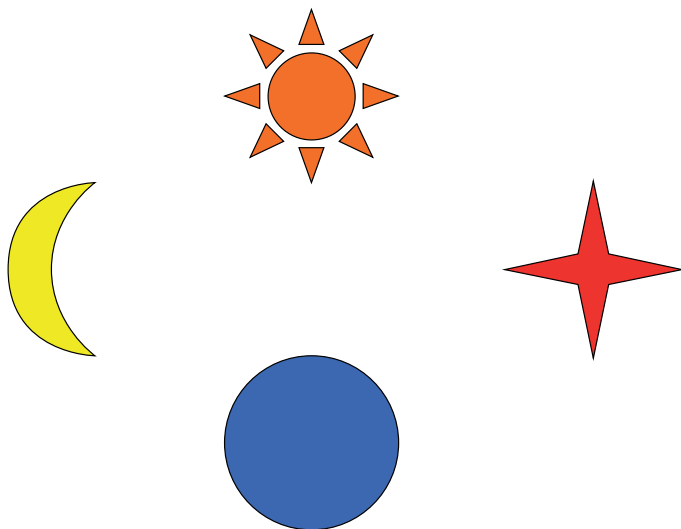
Українсько-Азербайджанський Інститут соціальних наук
і самоврядування ім. Г. А. Алієва

МАУП

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНОЗНАВСТВА

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
на базі кафедри українознавства*

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2012

Редакційна колегія:

Бідзюра І. П. — директор УАІСНС, д-р політ. наук, проф.;
Шилов Ю. О. — зав. каф. українознавства, академік МКА, канд. іст. наук, проф.;
Соколовська К. М. — заст. зав. каф. українознавства, канд. іст. наук, доц., проф. МКА

Затверджено до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 11 від 25.06.12)

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Актуальні проблеми українознавства: [звед. зб. матер. наук.-практ. Д-87 конф.]. — К.: МАУП, 2012. — 286 с.

Розкриваються історичні, теоретичні та методологічні аспекти українознавчої дисципліни не тільки як складової духовності українства, а й як феноменального явища світової цивілізації.

Проаналізовано роль і місце науки українознавства у розбудові демократичного суспільства суверенної європейської держави України.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

ББК 87я73

ЗМІСТ

І. П. Бідзюра Вступне слово	6	І. Алмаші Україна в трансрегіональному вимірі політики ЄС	76
Ю. О. Шилов Актуальні проблеми українознавства	8	Г. А. Гайдукевич Новая генерация украинцев и государственное двуязычие в Украине.....	82
В. Ф. Баранівський Українознавство як чинник розвитку політичної культури	19	О. М. Міхатуліна Порівняльне правознавство як засіб зближення трудового законодавства України із законодавством Європейського Співтовариства	92
Микола Дорошко Проблема соборності українських земель: історична ретроспектива і сучасний стан	23	Б. В. Бернадський “Українське питання” у роки Першої Світової війни (крізь призму політичної поліції)	96
А. П. Самодрин Від регіональної політики до регіонального самоврядування: кременчуцький регіон	32	Нгуен Куинь Май Энергетические региональные структуры безопасности Евразии.....	111
П. В. Пиріг До питання про становище українського козацтва в другій половині XVII ст.	43	І. М. Прядко Стан кустарно-ремісничої промисловості в Україні в період НЕПУ (у 20-х роках XX ст.).....	118
Л. Литвин Пошук національної самоідентичності українців (на прикладі віршів т. зв. поемічного комплексу 80–90-х років XVI ст.)	47	О. В. Безручко Українізація та інтернаціоналізація кіноосвіти у 20–30-х роках XX ст.	124
В. П. Руденко, І. Л. Винар Прадавні клейноди — сучасні символи Білої Церкви.....	53	Артем Панакін Ставлення української влади до польських військових формувань в Україні у 1917–1918 рр.....	133
К. М. Соколовська Формування української еліти засобами українознавчих дисциплін	60	Н. А. Дорошенко Історія виникнення спільних підприємств як фактора економічного зростання країни	138
В. В. Утвенко Виховання національної свідомості та гідності українців на засадах історичного досвіду	64	В. А. Гудов Сприйняття аварії на ЧАЕС світовою спільнотою та майбутнє атомної енергетики	142
І. О. Проценко Трансформація української освітньої ментальності	67		
Є. С. Костюк Діяльність Українського Червоного Хреста у 20–30-х роках XX ст.: соціальний аспект.....	70		

СПРИЙНЯТТЯ АВАРІЇ НА ЧАЕС СВІТОВОЮ СПІЛЬНОТОЮ ТА МАЙБУТНЄ АТОМНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Актуальні проблеми українознавства, с. 142–149

Чорнобильська катастрофа змусила міжнародне співтовариство звернути особливу увагу на такі питання, як розвиток ядерної енергетики, забезпечення радіаційної безпеки населення (Конвенція про ядерну безпеку 1996 р.), співпрацю в подоланні наслідків надзвичайних великомасштабних ситуацій (Конвенція про допомогу в разі ядерної аварії або аварійної радіаційної ситуації 1996 р.). У рух по наданню допомоги постраждалим територіям включилися такі міжнародні організації і структури, як ООН, ВІЗ, МАГАТЕ, ЮНІСЕФ, ЄЕС і багато інших. Цей досвід є надзвичайно важливим, коли нині спостерігається ренесанс атомної енергетики.

Уряди трьох постраждалих країн доклали величезних зусиль для вирішення чорнобильських проблем. Значну роль у підтримці цих зусиль зіграла міжнародна допомога, в тому числі надана по лінії громадських організацій і волонтерських партнерств. Проте обсяги міжнародної допомоги людям і територіям, що безпосередньо постраждали від аварії, останніми роками скоротилися. Нині уряди всіх трьох постраждалих країн переглядають свою полі-

тику. Міжнародне співтовариство також повинно знайти нові підходи у вирішенні проблем постраждалого населення. У звіті пропонується програма заходів на національному і міжнародному рівні, що складається з трьох послідовних етапів. Перший етап реалізований упродовж п'ятнадцяти років після аварії. Період з 1986 по 2001 р., можна назвати етапом вирішення надзвичайних проблем. У цей час були реалізовані екстрені заходи щодо забезпечення безпеки аварійного реактора, відселення населення з уражених районів, доставки гуманітарної допомоги тим, хто гостро її потребував, а також проведені проекти і дослідження з метою вироблення найоптимальніших підходів до вирішення довгострокових проблем.

Сьогодення потребує нових підходів, що ляжуть в основу етапу відновлення, розрахованого на десять років. Його головним пріоритетом будуть інтереси постраждалих людей і населених пунктів. Наприкінці десятилітнього періоду пропонується провести поглиблений аналіз невирішених проблем і довготривалих потреб постраждалого населення в галузі охорони здоров'я і екології,

а також намітити пріоритетні напрями подальших наукових досліджень.

Перехід до нового етапу робить необхідною розробку нового покоління ініціатив, заснованих на загальному підході. Для його узгодження пропонується провести ряд семінарів, які послужать офіційним початком цього етапу і допоможуть основним зацікавленим сторонам визначити характер своєї участі в заходах другого етапу (Проект 1). Міжнародне співтовариство має знову підтвердити свою готовність надавати допомогу у вирішенні проблем Чорнобиля і взяти участь в реалізації середньострокової програми допомоги і дослідницької діяльності [6].

Висновки, представлені у звіті щодо гуманітарних наслідків аварії на ЧАЕС — це результат роботи, проведеної за ініціативою організацій системи ООН з метою здобуття сучасної і вірогідної інформації про умови життя постраждалого населення. Передбачається, що на основі цих даних будуть вироблені рекомендації, спрямовані на пошук оптимальних вирішень життєвих проблем постраждалого населення [6].

Звіт призначений насамперед для ООН і її фондів, програм і спеціалізованих агентств, а також для міжнародного донорського співтовариства. Необхідність ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС прискорила розвиток широкої міжнародної співпраці в галузі науки, гуманітарної допомоги і технологій. При цьому провідна роль завжди по праву відводилася урядам країн, що безпосередньо постраждали від аварії, тобто спочатку СРСР, а після

1991 р. — Білорусі, Росії і України. Ці країни доклали величезних зусиль для ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які ще й досі не отримали об'єктивної міжнародної оцінки. Звіт призначений також для урядів трьох вказаних країн, які зможуть враховувати його висновки при ухваленні політичних рішень і проведенні заходів в рамках чорнобильських програм. Центральну роль грали і продовжують грати суспільні рухи, а також учені, працівники охорони здоров'я та інші фахівці, інтереси яких також беруться до уваги. В липні і серпні 2001 р. за дорученням ПРООН і ЮНІСЕФ і за підтримки Управління ООН по координації гуманітарної діяльності (УКГД ООН) і ВІЗ багатопрофільна міжнародна група експертів провела вивчення ситуації в постраждалих районах Білорусі, Росії і України. У висновках звіту, підготовленого Місією, строго проаналізована фактична інформація, яку отримано в результаті багаточисельних дослідів і спостережень, проведених на забруднених територіях. Використана також інформація, отримана при зустрічах з представниками органів влади в трьох столицях і регіонах, дані наукових досліджень і робіт, представлених провідними фахівцями трьох країн, звітів про хід виконання національних чорнобильських програм в Білорусі, Російській Федерації і Україні та інформація з наукових статей, нормативних документів і інших публікацій. Місія працювала у цих країнах тридцять один день — приблизно по десять днів у кожній. Експертна група Місії складалася з шести фахівців у трьох галузях: екології, медицини та економіки.

Троє членів групи були іноземними фахівцями, троє інших — національними експертами, по одному від кожної постраждалої країни.

Науковий інтерес до уроків Чорнобиля не можна задовольнити, залишаючи без уваги питання добробуту тих людей, чиє життя корінним чином змінилося в результаті аварії на ЧАЕС [6].

Другий аргумент полягає в тому, що еволюція підходів до вирішення чорнобильських проблем і подолання наслідків цієї атомної аварії — спочатку спільні дії світової спільноти, національних урядів і учених — значно вплинули на долі безлічі людей, постраждалих від Чорнобильської катастрофи.

Третій аргумент на користь участі світової спільноти в подоланні гуманітарних наслідків Чорнобильської катастрофи носить позитивний характер. Подібна участь відкриває широкі можливості для напрацювання цінного досвіду, який може знайти застосування у майбутньому. Аварія, що викликає за собою стільки горя і страждань, дала поштовх до розвитку унікальної міжнародної співпраці, що не має аналогів в історії. Її учасниками стали не лише уряди і міжнародні організації, а й лікарі, учені, пересічні громадяни — всі ті, кого об'єднує прагнення допомогти дорослим і дітям, що постраждали від Чорнобильської катастрофи.

Зі звіту випливає, що екологічні наслідки аварії на Чорнобильській АЕС не можна розглядати у відриві від викликаних нею соціально-економічних і медичних проблем у трьох постраждалих країнах.

У звіті представлена стратегія заходів на найближчі десять років, покликана зупинити ці негативні тенденції і розірвати порочний круг проблем, прямо або побічно пов'язаних з аварією. Наводиться низка рекомендацій, спрямованих на підтримку програми довгострокової реабілітації забруднених територій на новій основі, на згоду між зацікавленими сторонами, партнерські зв'язки і нові ініціативи. Висновки місії лягли в основу п'яти ключових принципів, що визначають новий підхід до вирішення чорнобильських проблем.

На підставі цих принципів і результатів проведеного оцінювання у звіті пропонується нова середньострокова стратегія, яка повинна послужити підґрунтям для відновлення активної участі міжнародного співтовариства в подоланні гуманітарних наслідків аварії [6].

Одним із шляхів вирішення наукових завдань могла б стати настанова Міжнародного чорнобильського фонду (МЧФ), мета якої — підтримка високоякісних наукових досліджень екологічних і медичних наслідків аварії (Проект 3). При цьому слід розглянути можливість використання існуючого механізму — Чорнобильського трастового фонду ООН (UN Chernobyl Trust Fund). Також треба розглянути можливість створення Міжнародного фонду з дослідження проблем Чорнобиля (International Chernobyl Research Board або ICRB) під егідою МЧФ. З метою зниження адміністративних витрат рада може бути заснована в рамках однієї з існуючих міжнародних структур, наприклад, Універси-

тету ООН. Рада складатиметься з незалежних експертів у галузі медицини та екології. На засіданнях ради вивчалися питання і пропозиції, що мають пряме або непряме відношення до наслідків аварії. Отримані відомості і висновки будуть доступні широкій громадськості.

Федеральний уряд Німеччини підтримав низку проектів для Білорусі, спрямованих на ліквідацію наслідків аварії, і виділив для їх реалізації необхідні фінансові кошти. Наприклад, у 1991–1993 рр. згідно з інформацією посольства ФРН в Білорусі, по лінії федерального Уряду Німеччини для Білорусі було виділено більш як 37 млн німецьких марок на закупівлю медикаментів, медичного устаткування, оплату спеціального персоналу. За період з 1993 по 2002 р. лише федеральне Міністерство оборони надало Білорусі матеріалів медичного призначення, одягу, устаткування на загальну суму понад 4 млн євро. Федеральний уряд створив сприятливі умови для діяльності суспільних ініціатив і організацій, що займаються наданням гуманітарної допомоги. Винятково важливу роль у налагодженні і розвитку гуманітарної співпраці відіграли німецькі недержавні організації, суспільства, фонди, ініціативи, яких у середині 90-х років XX ст. діяло більш як 350. Керівництво Німеччини розглядало гуманітарну допомогу, що реалізовується за участю багатьох суспільних ініціатив, суспільств, об'єднань як один з найважливіших напрямів зовнішньої політики країни. Активно співпрацювали з Білоруссю в плані допомоги постраждалим від аварії такі німецькі організації, як

“Допомога дітям” (м. Геттінген), що потерпіли, “Допомога дітям Чорнобиля” (р. Гютерсло), “Допомога дітям Чорнобиля” (м. Ганновер), “Діти Чорнобиля” (земля Нижня Саксонія), “Життя після Чорнобиля” (м. Франкфурт-на-Майні), “Чорнобильська допомога для Білорусі” (р. Гросс-Умштадт), “Допомога для дітей Чорнобиля” (м. Веймар), “Допомога Оденвальда дітям Чорнобиля” (р. Ебербах), німецький Червоний Хрест, Німецька асоціація союзів допомоги Чорнобилю і багато інших. Наприклад, фонд “Допомога дітям” (м. Геттінген), який очолював доктор Х.-В. Мерс, за десять років свого існування надав Білорусі гуманітарну допомогу на суму понад 3 млн німецьких марок. Серед адресатів фонду в Білорусі — дитячі садки і будинки, лікарні Мінська, Столбцовського і Несвіжського районів. За участю фонду розроблена унікальна спеціалізована програма для дітей з ослабленим і поганим зором, яка передбачає забезпечення дітей окулярами, зробленими в Німеччині. Високо оцінюючи роль взаємодії у сфері допомоги дітям, посол ФРН у Білорусі Г. Альбрехт відзначив, що діти, які постраждали від наслідків Чорнобиля, зробили співпрацю у цій галузі найпотужнішим рухом за мир між Сходом і Заходом у Європі [2].

Серед білоруських організацій велику роботу у співпраці з подолання наслідків аварії, налагодження контактів з німецькими організаціями здійснювали Білоруське суспільство дружби і культурного зв'язку із зарубіжними країнами, Білоруський комітет захисту світу, суспільні фонди

“Дітям Чорнобиля”, “Чорнобиль”, інші фонди та організації. Наприклад, Білоруське суспільство дружби і культурного зв’язку із зарубіжними країнами ефективно співпрацювало з Робочим союзом самаритян землі Шлезвиг Гольштейн.

Велике значення для формування громадської думки в Німеччині, стосунки німецького народу до проблеми подолання катастрофи мало проведення інформаційних заходів: зустрічей, бесід, прес-конференцій, виступів перед громадськістю, публікація статей, книг про наслідки аварії і т. ін. Велику роботу в цьому напрямі виконали білоруські державні і суспільні організації, діячі культури і науки Білорусі, посольство Білорусі у ФРН. Посол Білорусі у ФРН П. Садовський відзначав, що “чорнобильська тема займала одне з центральних місць у всіх важливих зустрічах посла з представниками німецької сторони”. Чорнобильська катастрофа і її наслідки привертати зростаючу увагу німецького суспільства. У Німеччині було опубліковано значну кількість інформаційних матеріалів, наукових досліджень, пов’язаних із проблемою ядерної аварії. Можна стверджувати, що Білорусь у 90-х роках в уявленні переважної більшості громадян Німеччини асоціювалася з ядерною катастрофою. З проблемою Чорнобильської катастрофи пов’язувався також ряд досліджень, проведених у Білорусі і надрукованих у Німеччині в цей період. Наслідки аварії неоднозначно вплинули на висвітлення білоруської проблематики в німецьких виданнях. Наприклад, Е. Шеєр у другому виданні туристичного пу-

тівника по Білорусі відзначила, що в Гомельську і Могилевську області туристичні поїздки не рекомендуються у зв’язку з радіоактивною небезпекою, через що обидва регіони не представлені у її книзі.

Після п’ятнадцяти років безуспішних контактів і переговорів на різних рівнях Україна нарешті розпочне до спорудження нового саркофага, який повинен закрити четвертий реактор Чорнобильської АЕС. Французький консорціум Novarka, рівні частки якого належать компаніям Vinci і Bouygues, виграв тендер у свого американського конкурента Ch2m Hill. Об’єкт “Укриття” чекає новий саркофаг. На ЧАЕС почалося будівництво другої за рахунком споруди, яка повинна уберегти нас від радіаційних викидів [7].

У 2011 р. виповнилося 25 років з тих пір, як для мільйонів людей життя перетворилося на “до” і “після” жахливого вибуху четвертого реактора Чорнобильської атомної станції. Хоча з тієї квітневої ночі пройшло вже чверть століття, Україна досі переживає наслідки цієї трагедії. 2011 рік в нашій державі проголошено роком ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи.

Незважаючи на те, що на території Італії немає жодної діючої атомної електростанції, для вирішення проблеми радіобіології, радіаційної медицини і контролю екологічного стану довкілля, залучалося наукове співтовариство цієї країни. У квітні 1995 р. відбулася міжнародна робоча зустріч у НАН Білорусі “Екологічний статус забруднених радіонуклідами територій”. У ній взяли участь італійські вчені, до числа яких вхо-

див завідувач кафедрою радіобіології Римського університету і Академії наук Італії Петра Вольпе. Його дослідження пов'язані з представленою на зустрічі науковою доповіддю "Зміни архітектури ДНК, викликана опроміненням". Як відзначив професор, після аварії на ЧАЕС італійські фахівці в основному співробітничали з АН СРСР. Після розпаду СРСР були підписані договори про співпрацю з чорнобильської тематики з Україною і Росією. Співпраця з Республікою Білорусь розпочалася на рівні наукових установ: Інституту фізики Університету Федеріка-2 і Міжнародного інституту генетики (м. Неаполь) та лабораторією радіаційної генетики Інституту генетики і цитології НАН Білорусі. На момент перебування італійських учених в Білорусі уряд Італії виділив 7 млн лір на спільне дослідження з чорнобильської тематики. Білоруській стороні було запропоновано представити пропозиції для участі в проєкті і укласти договір між АН Італії та НАН Білорусі [3].

У рамках наукової співпраці проводилася також конференція "Чорнобиль не повинен повторитися" (Венеція, 1994), організована під егідою ЮНЕСКО. В ході конференції була дана оцінка радіоекологічної обстановки і висловлені рекомендації зі співпраці з італійськими ученими та інститутами. Вчені з Італії також брали участь в багатьох інших наукових заходах, що проводилися в Білорусі. Місія відзначила низку позитивних прикладів успішної роботи Міжнародних волонтерських партнерств по лінії неурядових організацій, дитячих добродійних іні-

ціатив і зв'язків на рівні міст, лікарень і поліклінік на постраждалих територіях. Зазвичай учасники подібних партнерств не отримують зарплати, працюючи виключно на добровільних засадах. Місія назвала ці ініціативи Міжнародними волонтерськими партнерствами (МВП). Останнім часом Регіональне агентство економічного розвитку Гомельської області за підтримки ПРООН і Центральноєвропейської ініціативи проводило раз на два роки конференції МВП для постраждалих районів Білорусі. У цих зустрічах взяли участь близько тридцяти міст-побратимів. Конференції показали, що партнерські відносини сприяють створенню стійкої та економічно ефективної бази для низки різних форм взаємної підтримки і допомоги, включаючи гуманітарну і технічну допомогу та обміни по підготовці кадрів в галузі освіти [6].

Унікальним виявом реакції людей на аварію стала ініціатива запрошувати дітей постраждалих територій для проведення канікул у сім'ях за кордоном. Можливо, це найкрупніша і найтриваліша міжнародна добровольча програма за всю історію людства, в якій загалом взяли участь кілька сотень тисяч дітей. Лише в Білорусі за програмами оздоровлення країни Західну Європу щороку відвідують 60000 молодих людей. Вважається, що подібні візити сприяють "детоксикації організму". Хоча серед медиків немає спільної думки з приводу такого припущення. Міжнародні оздоровчі програми, безумовно, користуються великою популярністю серед населення постраждалих регіонів. Ці програми допомагають

урядам Білорусі, України і Росії полегшити ті несприятливі умови, в яких знаходиться молодь.

Міжнародне співтовариство бере участь у вирішенні медичних проблем постраждалих територій практично з моменту аварії. Слід зауважити про істотну підтримку, надану багатьма міжнародними організаціями, — як державними, так і приватними. Ця допомога сприяла вирішенню проблем надання медичної допомоги і забезпечення потреб населення. За словами багатьох постраждалих від аварії людей, надана допомога також продемонструвала, що вони не кинуті наодинці зі своєю бідою. Управління ООН з координації гуманітарної діяльності зробило важливий вклад у залучення цієї допомоги.

Чималу роль відіграли також зусилля волонтерських організацій з різних країн, особливо при вирішенні соціально-психологічних проблем і здійсненні постачань медичного устаткування, а також у сфері підготовки кадрів.

Міжнародне співтовариство повинно застосувати новий підхід до вирішення чорнобильських проблем, що ґрунтується на підтримці розвитку, а також узяти на себе частку відповідальності за майбутнє тих, чийе життя було затьмарене Чорнобильською аварією.

Створення International Chernobyl Research Board, або ICRB, під егідою раніше запропонованого Міжнародного чорнобильського фонду ICF. Це має бути експертний орган, на нарадах якого даватимуться конкретні рекомендації ICF з пріоритетних напрямів наукових досліджень у галузі екології і здоров'я. Рада ICRB

також відповідатиме за забезпечення доступності результатів цих досліджень для громадськості. Доцільне швидке проведення під егідою ООН серії із трьох семінарів за участю урядів і співтовариства донорів (по одному в кожній постраждалій країні) з метою досягнення згоди відносно нової програми. Метою цих семінарів має бути мобілізація всіх зацікавлених сторін на вирішення завдань, позначених у звіті. Міжнародне співтовариство, уряди трьох країн і громадські організації повинні почати відкритий діалог про цілі й економічну ефективність основних напрямів діяльності.

Для забезпечення необхідного рівня розуміння екологічних і медичних наслідків Чорнобиля, необхідна довгострокова, незалежна, така, що добре фінансується, програма наукових досліджень, що користується міжнародним визнанням. Для цього пропонується створити Міжнародний чорнобильський фонд (International Chernobyl Foundation, або ICF), можливо, з використанням існуючого механізму, що діє в рамках Чорнобильського трастового фонду ООН (UN Chernobyl Trust Fund). Статут нового фонду повинен забезпечити його авторитет як об'єктивну і неупереджену структуру, а також гарантувати його фактичну незалежність.

Література

1. *Тревога наших сердец* / Стулова // Веч. Минск. — 1994. — 18.
2. *Культурные связи Беларуси со странами Центральной и Западной Европы (1945–2000 гг.)* / Шадурский. — Минск: БГУ, 2000.

3. *Совместная декларация правительства Республики Беларусь и правительства Итальянской Республики об экономических отношениях* // Сов. Белоруссия. — 1992. — 13 апр.
4. *Беседа друзей волнует* / Полушкина // Сов. Белоруссия. — 1991. — 30 мая.
5. *Т.А.Н.Р.А.С — значит друзья* / Крюченко // Эколог. вестн. — 2000. — 27 апр.
6. *Гуманитарные последствия аварии на Чернобыльской АЭС* ПРООН и ЮНИСЕФ при поддержке УКГД ООН и ВОЗ Нью-Йорк — Минск — Киев — Москва. — 2002. — 6 февр.
7. http://www.tovarish.com.ua/news/Obschestvo/05-10/Obekt_Ukry.html, Гайсинский